

CZU: 347.91/.95

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5795995>**ASPECTE PRACTICE ALE EXCEPȚIEI DE TARDIVITATE****Vasile JOSAN***Universitatea de Stat din Moldova*

Excepțiile de procedură civilă, de rând cu sancțiunile procedurale, sunt pilonii de bază ai procesului civil. În prezentul articol se analizează excepția de tardivitate în procedura civilă și dificultățile ce apar la invocarea și examinarea acesteia. În special, sunt abordate dreptul participanților la proces de a invoca excepția de tardivitate, admiterea sau respingerea acesteia, decăderea din acest drept, excepțiile de la regulă, împuternicirile instanței de judecată la examinarea acestei apărări procesuale și studiu de caz. Sunt înaintate propuneri de îmbunătățire a cadrului legal susceptibile să ofere soluții la problemele nuanțate.

Cuvinte-cheie: *procedură civilă, excepții de procedură civilă, excepția de tardivitate, examinarea cauzei, fondul cauzei, prescripție, împuternicirea instanței, probe.*

PRACTICAL ASPECTS OF THE EXCEPTION OF PRESCRIPTION

Civil procedure exceptions, along with procedural sanctions are the main pillars of the civil procedure. This article analyses the exception of tardiness in the civil procedure and the difficulties which occur upon its invocation and examination. In particular, it refers to the right of the participants in the process to raise the exception of tardiness, its admission or rejection by the court, loss of right to raise the exception of tardiness, exception to the general rule to raise the exception of tardiness, court's empowerments to examine this procedural defence and case study. Suggestions are made to improve the legal framework, capable of offering solutions to the nuanced issues.

Keywords: *civil procedure, civil procedure exceptions, exception of tardiness, trial of the case, merits of the case, prescription, powers of court, evidence.*

Introducere

Odată cu adoptarea modificărilor Codului de procedură civilă (în continuare – CPC RM), aprobate prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.17 din 05 aprilie 2018 [1], în Codul de procedură civilă a fost inclus un articol nou, cu numărul 186¹, care pune în aplicare instituția excepției de tardivitate sub o altă formă, raportat la perioada de până la modificări.

Din start, observăm că legiuitorul a pus în valoare o excepție de procedură civilă, care a modificat în esență derularea procesului civil în fața instanței atunci când acțiunile înaintate sunt prescrise. Iar prin noua reglementare, pe de o parte, la îndemâna participanților la proces s-a pus un instrument de apărare, iar, pe de altă parte, s-a consolidat rolul judecătorului la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri, pentru organizarea derulării în termeni optimi a procesului și excluderea activității procesuale inutile, când sunt supuse examinării cereri înaintate tardiv sau anumite pretenții din acestea.

Evaluând practica judiciară națională anterioară, până la modificările operate în Codul de procedură civilă prin Legea nr.17 din 05 aprilie 2018, constatăm că în cauzele unde se invoca tardivitatea acțiunii înaintate de reclamant, legea impunea necesitatea parcurgerii tuturor fazelor procesului civil, iar asupra tardivității invocate pe cale de excepție instanța se putea pronunța exclusiv prin hotărâre odată cu fondul, fapt ce se reflecta negativ asupra duratei proceselor, drepturilor părților la un proces echitabil în termene rezonabile, iar instanțele erau împovărate cu examinarea cererilor pe marginea cărora era cert de la bun început că sunt tardive.

Conceptul oferit instituției excepției de tardivitate, după modificări, prin reglementarea din art.186¹ CPC RM, a fost văzut pozitiv de practicienii dreptului, noile particularități atribuite fiind pragmatice și adaptate necesităților timpului. Fără a nega nici pentru o clipă impactul benefic al modificărilor asupra calității actului justiției, urmează să menționăm că pe parcursul a trei ani de la intrarea în vigoare a noilor prevederi s-au conturat unele dificultăți și neclarități în aplicarea excepției de tardivitate.

Rezultate și discuții

Pentru a puncta anumite probleme practice, vom aborda mai complex materia excepției procesuale „excepția de tardivitate”, structurarea acesteia, raționamentele care conduc la ridicarea ei în corelație cu etapa examinării, deliberării instanței, punându-se accentele pe aspectele controversate care nu au încă o modalitate de abordare

consacrată, ca efect al modificărilor legislative intervenite în materie. Totodată, vom întreprinde o încercare, acolo unde este posibil, de a oferi soluții.

Excepția procesuală este apărarea pe care și-o face pârâtul în cadrul procesului și reprezintă unul dintre mijloacele sale de apărare [2, p.114]. Un proces poate fi la fel de bine câștigat pe fond, precum și pe excepții de procedură.

În literatura de specialitate se subliniază că excepția reprezintă numai una dintre formele de apărare procesuală; deși există excepții de fond alături de cele de procedură, ele nu privesc totuși dreptul dedus judecății, ci doar lipsuri ce condiționează dreptul la acțiune [3, p.2].

Excepția de tardivitate legiferată la art.186¹ CPC RM este o excepție de procedură. Deși în Cod lipsește o definiție legală a acesteia, putem sintetiza caracteristicile sale din însuși textul articolului.

La redactarea normei de la art.186¹ CPC RM legiuitorul a prevăzut expres procedura de soluționare a excepției de tardivitate și a eventualelor cereri de repunere în termen formulate de partea interesată.

Astfel, este instituită regula generală, potrivit căreia examinarea în fond a cauzei civile, depuse în instanța de judecată peste termenul de prescripție extinctivă, a cărei tardivitate a fost invocată în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, va fi posibilă doar după soluționarea excepției de tardivitate și a cererii de repunere în termen (dacă o astfel de cerere a fost depusă).

Examinarea excepției de tardivitate și, eventual, a cererii de repunere în termen se efectuează în ședința de judecată, la faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, cu citarea obligatorie a părților și participanților la proces. Prezența părților și a participanților legal citați nu este obligatorie. Soluționând excepția de tardivitate și, eventual, cererea de repunere în termen, instanța de judecată va adopta o încheiere:

- de admitere a excepției de tardivitate și de respingere a acțiunii ca fiind tardivă (art.186¹ alin. (3), fie
- de respingere a excepției de tardivitate și va trece la examinarea cauzei civile în fond, fie
- de admitere a cererii de repunere în termenul de prescripție și va trece la examinarea cauzei civile în fond (art.186¹ alin.(5)).

În funcție de soluția adoptată, încheierea este sau nu pasibilă de recurs separat. Potrivit art.186¹ alin.(3), doar încheierea de admitere a excepției de tardivitate este susceptibilă de recurs separat. În rest, încheierile de respingere a excepției de tardivitate sau de admitere a cererii de repunere în termen se vor contesta cu recurs odată cu fondul cauzei.

Conform art.186¹ alin.(4) CPC RM, instanța de recurs, după ce examinează recursul împotriva încheierii de admitere a excepției de tardivitate, este în drept fie să respingă recursul și să mențină încheierea, fie să admită recursul și să caseze integral încheierea, restituind cauza în prima instanță pentru judecare în fond [4].

Din analiza celor indicate în art.186¹ CPC RM, reliefăm anumite caracteristici definitorii ale unei excepții de tardivitate:

- invocarea excepției de tardivitate presupune existența unui proces civil pe rol;
- poate fi formulată de partea în proces, persoana în favoarea căreia a curs prescripția, creditorul persoanei sau de orice altă persoana care justifică un interes legitim (art.394 din Codul civil, în continuare – CC RM [5]).
- excepția de tardivitate, precum și, după caz, cererea reclamantului de repunere în termen se invocă în faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, se examinează în această fază și nu pune în discuție fondul cauzei;
- admiterea excepției duce la împiedicarea examinării fondului și la respingerea acțiunii ca tardivă, dar nu ca nefondată.

În continuare observăm că, în spiritul normei procedurale introduse în cuprinsul Codului de procedură civilă, raționamentele teoretice s-au transpus în sfârșit în aspecte practice de procedură, fiind preluat în legislație conceptul diferenței dintre dreptul la acțiune în sens material și dreptul la acțiune în sens procesual, evocat de doctrină de-a lungul timpului. În aceeași măsură, în continuare, nimeni nu neagă dreptul reclamantului la acțiune în sens material (subiectiv) al acțiunii prescrise, dar în același timp pasivitatea acestuia este sancționată procedural [6].

Prima facie, lucrurile par a fi clare și în majoritatea cauzelor aduse în fața instanței nu apar careva dificultăți în aplicarea instituției excepției de tardivitate. Totuși, anumite particularități ce țin de momentul invocării excepției și împuternicirile instanței la examinarea acesteia, în special cu referire la instanța de fond, urmează a fi scoase în evidență și puse în discuție.

Cunoaștem că prevederile art.186¹ CPC RM reglementează imperativ și fără derogare că excepția de tardivitate, precum și cererea reclamantului de repunere în termen se invocă în faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare și se examinează tot la faza de pregătire unde instanța pronunță o încheiere. Omisiunea de a invoca neconformitatea procesuală în interiorul fazei de pregătire a procesului este sancționată cu decăderea din acest drept. Deși nu se menționează expres în norma articolului, acest fapt îl deducem prin prisma art.113 CPC RM, care reglementează că dreptul de a efectua actul de procedură încetează odată cu expirarea termenului prevăzut de lege ori stabilit de instanță.

Din analiza acestui fapt putem observa că practica a scos în evidență o anumită problematică, unde, în virtutea circumstanțelor cauzei, instanța nu se poate pronunța „*de îndată*” asupra excepției la etapa pregătirii fără a recurge la examinarea în fond a cauzei din cauza necesității de a aprecia circumstanțele de fapt și de drept, în unele cauze complexe, unde o soluție corectă și obiectivă nu poate fi oferită de instanță decât odată cu examinarea fondului.

Împuternicirile instanței oferite de art.186¹ CPC RM sunt limitative. De fapt, instanța de judecată este chemată în mod imperativ să examineze tot ce ține de tardivitate sau de repunerea în termen la etapa procesuală de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, fără dreptul de a devia de la această regulă.

În contradictoriu cu reglementările prevăzute la art.186¹ CPC RM, deplina jurisdicție la acest capitol o are instanța de contencios administrativ; potrivit art.207 alin.(1) Cod administrativ [7], instanța verifică din oficiu dacă sunt întrunite condițiile pentru admisibilitatea unei acțiuni în contenciosul administrativ. Dacă este inadmisibilă, acțiunea în contencios administrativ se declară ca atare prin încheiere judecătorească susceptibilă de recurs. Se observă că în acțiunile de contencios administrativ instanța are latitudinea de a soluționa chestiunea de tardivitate a acțiunii la orice etapă a procesului. Nu putem găsi o explicație plauzibilă privitor la considerentele legiuitorului de a face un astfel de tratament diferențiat.

Dovada existenței unor dificultăți de aplicare a excepției de tardivitate este și excepția de neconstituționalitate ridicată în fața Curții Constituționale a Republicii Moldova, unde Curtea a fost chemată să aprecieze corespunderea cu prevederile Constituției a textului „*se examinează în fond doar după examinarea de către instanța de judecată a excepției de tardivitate*” din art.186¹ alin.(1) CPC RM, excepție ridicată *ex officio* de instanța de judecată.

Circumstanțele prezentate Curții s-au desprins dintr-un proces civil unde reclamantul a solicitat declararea nulității absolute a procesului-verbal al adunării generale. La rândul său, pârâtul a formulat o cerere privind ridicarea excepției de tardivitate, iar în motivarea sa a menționat că, de vreme ce reclamantii fac trimitere la prevederile referitoare la nulitatea relativă a actului juridic încheiat prin dol, cererea de chemare în judecată trebuie respinsă ca tardivă pentru că termenul de formulare a unei asemenea acțiuni este de 6 luni.

În argumentarea excepției de neconstituționalitate, a fost menționat că reclamantii solicită declararea nulității absolute a actelor juridice contestate, acțiune care este imprescriptibilă, pe când pârâtul, în contradictoriu cu poziția reclamantilor, invocă existența unui motiv de nulitate relativă, acțiune supusă prescripției extinctive. Astfel, *de facto*, instanța de judecată este pusă în situația de a califica, în faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, raportul juridic litigios dedus judecătii, fapt contrar însă fazei procesuale de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare [8].

Prin Decizia din 06 iulie 2020, sesizarea a fost declarată inadmisibilă, Curtea nu a identificat nicio critică rezonabilă de neconstituționalitate la textul normei procesual-civile. Nu a identificat nici elemente care ar susține concluzia că sunt încălcate criteriile referitoare la claritatea și precizia normelor sau la lipsa de claritate a textului contestat, care l-ar împiedica pe destinatar să decidă în privința conduitei sale sau ar fi de natură să limiteze competențele instanței de judecată.

Deși textul normei adus în fața Curții a trecut testul constituționalității, nu putem trece cu vederea problema redată în sesizare. În acest sens, trebuie să remarcăm și unele tendințe de practică judiciară negativă, unde instanțele de judecată deviază grav de la textul legal și fie nu se pronunță în privința excepției până la finalizarea examinării cauzei în fond, fie odată cu ridicarea excepției de tardivitate/cererii de repunere în termen pronunță o încheiere în care se conchide că examinarea acestora este prematură, iar o soluție corectă și obiectivă nu poate fi oferită de instanță decât odată cu examinarea fondului. Aceste practici nu apar pe loc gol și au un substrat real bazat pe dificultățile apărute, în unele cauze, de a se pronunța pe marginea excepției la faza procesuală de pregătire.

Drept exemplu dorim să prezentăm o cauză din jurisprudența națională, care este pertinentă subiectului supus analizei, dar evident aceasta nu este unica. Deși cu o reflectare sumară, avem ca scop de a reflecta problematica.

Reclamantul X a înaintat în instanță o cerere de chemare în judecată privind rectificarea registrului bunurilor imobile, la caz, radierea dreptului de ipotecă. Pârâțul Y a înaintat o cerere reconvențională prin care a solicitat încasarea sumei datorate, de altfel, garantată cu ipoteca adusă în litigiu. Odată cu cererea reconvențională, a fost solicitată și repunerea în termen a acestei acțiuni. La rândul său, reclamantul a înaintat o cerere de tardivitate. Instanța de fond a examinat cererea de repunere odată cu excepția de tardivitate și, în conformitate cu art.186¹ CPC RM, a respins, prin încheiere, cererea de repunere în termen, a admis excepția de tardivitate și a respins ca tardivă cererea reconvențională a pârâtului Y.

Încheierea nominalizată a fost contestată cu recurs, fiind casată, iar cauza a fost transmisă la rejudecare. În Decizia sa, Curtea de Apel a punctat că, datorită modului de derulare și evoluție a relațiilor contractuale și raportului juridic dintre părțile litigante, acestea fiind suficient și extrem de complexe, urmare a cărui fapt soluționarea chestiunii privind existența sau lipsa temeiurilor de repunere în termen a reclamantei pentru adresarea cu acțiune, precum și a chestiunii privind respingerea acțiunii ca fiind prescrisă este posibilă doar după examinarea în fond a pricinii. Colegiul a stabilit că instanța de fond incorect și neîntemeiat a admis la etapa pregătirii pentru dezbateri, fără a examina în fond pricina, cererea părții pârâte privind excepția de tardivitate și a soluționat pricina, în partea pretențiilor din acțiunea reconvențională, prin emiterea unei încheieri, potrivit căreia a dispus respingerea acestor pretenții. Colegiul a concluzionat că modul în care a acționat instanța de fond în actuala speță reprezintă o violare vădită a dreptului reclamantei/recurente la un proces echitabil, garantat de art.6 CEDO și constituie temei legal și necondiționat de casare a actului judecătoresc contestat, cu trimiterea cauzei la rejudecare în prima instanță [9].

Mai mult decât atât, trebuie să constatăm că există și construcții juridice de drept material care exclud *ab initio* posibilitatea instanței de a examina cauza fără să recurgă la examinarea excepției odată cu fondul cauzei, astfel perturbând ordinea procesuală dictată de lege imperativ. Aici ne referim la prevederile art.402 alin.(1) și (2) CC RM, care stabilesc că, dacă instanța de judecată a restituit cererea, a scos cererea de pe rol sau a anulat ordonanța judecătorească, cursul prescripției extinctive, care a început până la intentarea acțiunii, continuă fără întrerupere. Cu toate acestea, dacă reclamantul, în termen de 6 luni de la data când a devenit irevocabilă încheierea de restituire a cererii, de scoatere a cererii de pe rol sau de anulare a ordonanței, depune o nouă acțiune, prescripția este considerată întreruptă prin acțiunea precedentă cu condiția ca noua acțiune să fie admisă.

Deși scopul acestui articol rezidă în înlăturarea unor inechități practice, el vine să ofere părții niște drepturi iluzorii, întrucât ele sunt irealizabile din optica dreptului procesual. Instanța nu este înzestrată de legiuitor cu împuternicirea de a se pronunța odată cu fondul asupra excepției de tardivitate prin hotărâre, ceea ce în principiu este necesar pentru a beneficia de efectele întreruptive descrise în articolul citat *ante*.

Dacă vorbim de situații practice cu aplicarea acestui articol, de interes pentru noi este scenariul unde prima acțiune înaintată a fost scoasă de pe rol, expiră termenul de prescripție și se formulează a doua cerere. Este evident că prima acțiune a pârâtului va fi înaintarea excepției de tardivitate pe motiv că reclamantul a înaintat o acțiune prescrisă. Din interpretarea art.402 CC RM reiese că până la soluționarea pricinii secunde nu putem ști dacă prima cerere este sau nu act întreruptiv de prescripție, întrucât acest efect este condiționat de admiterea în fond a celei de a doua acțiuni.

În prezența unui astfel de scenariu, instanța, pentru a examina cauza, va trebui să unească excepția cu fondul și să pronunțe o hotărâre, ceea ce va duce la încălcarea legii procesuale (art.186¹ CPC RM) cu o arogare de competențe din partea instanței. În sens contrar, va încălca legea materială – art.402 CC RM. Dacă instanța examinează excepția la faza de pregătire așa cum prescriu normele procesuale, fără a analiza fondul, practic are loc o antepronunțare, căci, așa cum am menționat, efectul întreruptiv este condiționat de admiterea celei de-a doua cereri. Numai după soluționarea pe fond a pricinii vom ști dacă prima cerere este sau nu act întreruptiv de prescripție.

Reieșind din cele menționate, stabilim că dificultățile ce apar la examinarea litigiilor cu aplicarea art.402 CC RM și efectele întreruptive reglementate de acesta pot fi rezolvate doar prin modificări legislative. Cel mai indicat ar fi modificarea art.402 CC RM, prin excluderea condiționalității întreruperii termenului numai dacă acțiunea ulterioară va fi admisă în fond. Modificarea legii procesuale în acest caz este destul de dificilă, întrucât doar pentru o singură situație urmează a fi modificată conceptual instituția excepției de tardivitate. Evident că legiuitorul urma să țină cont de aceste aspecte chiar atunci când au fost aduse modificări Codului civil și să coreleze norma art.402 CC RM cu instituția excepției de tardivitate reglementată de Codul de procedură civilă.

Aparent, soluția instanței de a examina excepția de tardivitate împreună cu fondul este justă, reieșind din principiul respectării dreptului la un proces echitabil atunci când, în virtutea circumstanțelor cauzei, este imposibil de a o examina altfel. Totuși, privind lucrurile *ad litteram*, textul legii nu îi oferă instanței acest drept, toate termenele legale imperative sunt statornice sub sancțiunea decăderii, iar instanța de judecată nu este în drept de a substitui voința legiuitorului, materializată în conținutul normelor de procedură civilă. Devierile practicate de instanțe sunt inacceptabile, termenele stabilite de legea procesuală constituie temelia întregului proces, iar arogarea de competențe este de natură să denatureze întreaga construcție a procesului. Or, în aceeași ordine de idei, instanța ar putea devia și de la alte termene procesuale dictate imperativ de lege.

Este de înțeles că o claritate conceptuală în privința preocupărilor reflectate nu poate fi oferită de practica judiciară, ci doar de legiuitor, prin modificarea normei de procedură care reglementează excepția de tardivitate, pentru că dispozițiile legale referitoare la formalitățile și limitele de timp care trebuie îndeplinite sunt menite să asigure buna administrare a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice.

Construcții juridice de procedură mai permissive la soluționarea excepțiilor întâlnim în Codul de procedură civilă al României, textul căruia oferă soluții pentru situațiile când este imposibil de punctat asupra excepțiilor la etapa incipientă a procesului.

Astfel, potrivit art.284 alin.(3) și (4) din Codul de procedură civilă al României, dacă instanța nu se poate pronunța de îndată asupra excepției invocate, va amâna judecata și va stabili un termen scurt în vederea soluționării excepției. Excepțiile vor putea fi unite cu administrarea probelor, respectiv cu fondul cauzei, numai dacă pentru judecarea lor este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului sau, după caz, pentru soluționarea fondului [10].

Nu orice excepție procesuală poate fi unită cu administrarea probelor sau cu fondul cauzei, ci numai acea excepție pentru a cărei judecată este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului sau, după caz, pentru soluționarea fondului.

În etapa de cercetare a procesului, excepția poate fi unită cu administrarea probelor atunci când, atât pentru finalizarea etapei cercetării, cât și pentru soluționarea excepției este necesar să se administreze aceleași dovezi.

La fel, în etapa dezbaterilor asupra fondului excepția poate fi unită cu fondul cauzei atunci când probele care se administrează sunt necesare atât pentru soluționarea excepției, cât și pentru soluționarea fondului. Alineatul 4 din articolul nominalizat consacră o derogare de la regulă, textul este de strictă interpretare și aplicare. Prin urmare, după administrarea probelor comune se revine la regula generală, astfel încât, după finalizarea cercetării procesului, indiferent dacă excepția a fost unită cu administrarea probelor ori cu fondul, instanța se va pronunța mai întâi asupra excepției [11, p.836-837].

În privința posibilității unirii examinării excepției cu fondul s-a expus și Curtea Constituțională a României prin Decizia nr.782 din 01 iulie 2008 [12]. Excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.137 alin.(2) Cod civil a fost respinsă, Curtea punctând că, pentru o bună administrare a justiției, este firesc ca instanțele, în virtutea textului criticat, să unească cu fondul acele excepții pentru a căror soluționare este necesară administrarea aceluiași probe ca și pentru judecarea fondului. O asemenea prevedere legală dă expresie tocmai exigențelor constituționale privitoare la dreptul la un proces echitabil și la un termen rezonabil în care se impune a fi finalizat.

Analizând cele expuse, putem stabili, fără îndoială, necesitatea de intervenție a legiuitorului în construcția art.186¹ CPC RM, unde să fie legiferat dreptul instanței de judecată de a examina excepția de tardivitate împreună cu fondul cauzei. De altfel, o practică deja întâlnită în instanțele naționale, dar în afara cadrului legal. Totuși, instanța nu ar trebui să poată oricând să dispună unirea examinării excepției cu fondul, ci numai în anumite condiții strict prestabilite de lege.

În linii mari, practicile de până acum indică asupra faptului că dificultățile ce apar la examinarea excepției în faza de pregătire se rezumă la stabilirea exactă a momentului apariției dreptului la acțiune și la calificarea raportului juridic dedus judecării, aspecte care pot fi limpezite prin examinarea probatoriului, iar de multe ori aceste probe sunt strâns legate de fondul cauzei, ceea ce face dificil pentru instanța de judecată să se pronunțe asupra excepției de tardivitate fără să atingă aspecte ce se referă la fond. De altfel, fazei de pregătire a cauzei pentru dezbateri îi este improprie examinarea circumstanțelor ce țin de fondul cauzei, aceasta având alt scop.

Astfel, reieșind din construcția juridică a Codului, o eventuală modificare a textului normei art.186¹ CPC RM trebuie să îi ofere instanței împuterniciri de a transfera examinarea excepției de tardivitate din faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri la faza dezbaterilor judiciare sau, altfel spus, de a uni examinarea excepției de tardivitate cu fondul. Criteriul de bază care va trebui întrunit, în acest caz, va fi probatoriul comun. Probele care trebuie să fie cercetate de instanță pentru examinarea excepției sunt comune cu cele de pe fondul cauzei.

Odată cu trecerea la etapa dezbaterilor judiciare, instanța, având depline atribuții și probatoriul necesar, va fi obligată mai întâi să pună în discuție excepția de tardivitate, după caz, repunerea în termen, să examineze și să se pronunțe asupra acestora prin încheiere, înainte de a recurge la examinarea fondului cauzei.

Posibilitatea instanței de a examina excepția de tardivitate la etapa dezbaterilor în fond trebuie să fie o derogare de la regulă și să nu devină o practică obișnuită. Regula de bază urmează să rămână aceeași, respectiv excepția de tardivitate se va examina la faza de pregătire a cauzei. O modificare legislativă în sensul descris nu trebuie să schimbe momentul ridicării excepției și să ofere participanților la proces dreptul de a ridica excepția de tardivitate oricând doresc, la orice fază procesuală. Excepția de tardivitate trebuie ridicată de partea interesată la etapa pregătirii, sub sancțiunea decăderii, așa cum este reglementat actualmente în Cod.

Modificarea legii în sensul propus va veni să înlăture și anumite abuzuri din practică, unde instanța, fără a avea împuterniciri, decide să examineze excepția de tardivitate odată cu fondul, actul final pronunțat fiind nu încheiere, ci hotărâre. În atare circumstanțe, indiferent care ar fi soluția, de respingere sau admitere, prin decizia sa instanța deschide participanților la proces încă o cale de atac, având în vedere că majoritatea hotărârilor se atacă cu apel și recurs. În contradictoriu cu situația în care instanța s-a pronunțat asupra excepției de tardivitate la etapa de pregătire prin încheiere susceptibilă doar de recurs, creându-se participanților la proces o inechitate evidentă pentru situații similare.

Considerăm că nu este viabilă soluția de a acorda împuterniciri depline instanței de judecată pentru a examina excepția la etapa pregătirii cu posibilitatea de a examina și elemente de fond. În primul rând, este un exercițiu impropriu etapei de pregătire; în al doilea rând, în cazul respingerii cererii de tardivitate sau repunere, dacă instanța a cercetat probe ce țin de fondul cauzei, va fi obligată să o facă repetat la etapa cercetării, ceea ce nu este compatibil cu principiul economiei judiciare.

Conștientizăm pe deplin faptul că posibilitatea instanței de judecată de a examina excepția odată cu fondul va genera în practică tendința de a uni fără argumente justificare examinarea excepției cu fondul, chiar și atunci când nu va fi necesar, fapt ce va prelungi nejustificat durata procesului. Pe de altă parte, omisiunile de reglementare și lipsirea instanței de jurisdicție deplină la soluționarea excepției de tardivitate pot duce la o examinare superficială a cauzei. Înțelegem că examinarea cauzei în termene optime este extrem de importantă, dar, în mod cert, dreptul la un proces echitabil, sub aspectul examinării multispectuale, prevalează.

Într-o altă optică, din perspectiva participanților la proces, se atestă mai multe dificultăți la ridicarea excepției de tardivitate, altădată, din cauza interpretărilor improprii, aceștia chiar sunt privați de acest drept.

Precum s-a menționat mai sus, regula de bază rezidă în faptul că invocarea excepției de tardivitate se face la etapa pregătirii cauzei pentru dezbateri, fără excepții, sancțiunea fiind decăderea.

Totuși, în proces pot apărea și alte situații, precum ar fi coparticiparea, în special cea obligatorie, reglementată de art.62 CPC RM, unde apariția în proces poate fi dispusă de instanță până la închiderea dezbaterilor în fond. Similară este situația intervenienților (art.65, 67 CPC RM), care, la fel, pot interveni până la închiderea dezbaterilor judiciare. În aceste cazuri reglementate de lege, pot fi atrași în proces participanți noi la faza dezbaterilor judiciare, care nu au fost în proces la etapa pregătirii și, evident, nu au avut posibilitatea de a invoca excepția de tardivitate la faza procesuală cerută de Cod.

În această ordine de idei, este necesar de a menționa și prevederile art.60 alin.(3) CPC RM, care oferă părții dreptul de a mări sau micșora cuantumul pretențiilor, de a completa acțiunea cu pretenții accesorii sau de a solicita compensarea valorii obiectului pierdut sau pierit. Putem afirma cu certitudine că odată cu concretizarea acțiunii de către reclamant pot apărea și solicitări tardive, de pildă, majorarea cuantumului acțiunii, raportat la întinderea în timp (dobânzi, penalități), în contradictoriu, pârâțul trebuie să aibă posibilitatea să se apere, chiar dacă nu este la faza de pregătire.

Tot la momentul invocării excepției de tardivitate se referă și situația în care pe parcursul examinării cauzei în fond, adică în faza dezbaterilor judiciare, apar probe noi care demonstrează că acțiunea înaintată este tardivă. Despre aceste probe partea, în favoarea căreia a curs termenul de prescripție, nu a cunoscut și nici nu putea să cunoască anterior. Pârâțul sau partea interesată, în favoarea căreia a curs prescripția, nu poate fi privată de mijlocul său de apărare, la caz, de invocarea excepției de tardivitate, din simplu motiv că s-a depășit etapa pregătirii; or, o astfel de abordare, cu siguranță, nu va fi compatibilă cu dreptul la un proces echitabil.

În practică nu sunt consacrate soluții univoce. Tendința este de a respinge excepțiile de tardivitate ridicate la etapa dezbaterilor, totuși mai puțin în situațiile coparticipării obligatorii și intervenției.

Exemplele prezentate trebuie atribuite la derogări de la regulă. Deopotrivă, aceste situații indispensabil trebuie să aibă soluții, iar acestea nu trebuie să fie în disonanță cu însuși scopul procesului civil și cu instituția tardivității.

Considerăm că partea interesată este în drept să înainteze în proces excepția de tardivitate la etapa dezbaterilor judiciare în următoarele condiții:

- poate fi invocată numai atunci când ea a apărut după finalizarea fazei de pregătire;
- excepția de tardivitate trebuie invocată, sub sancțiunea decăderii, imediat ce a devenit cunoscută, dar nu mai târziu de următoarea ședință de judecată, dacă partea a solicitat un termen pentru a formula o astfel de cerere;
- excepția va putea fi invocată până la închiderea dezbaterilor judiciare în instanța de fond.

În cazurile descrise, instanța va examina și se va pronunța mai întâi asupra excepției, și numai dacă excepția este respinsă se va trece în continuare la examinarea cauzei.

Pentru a aduce o claritate în ceea ce ține de dreptul și momentul invocării excepției de tardivitate, criteriile enumerate mai sus ar trebui să întrunească o formă legală.

Atât în cazul deciziei instanței de a examina excepția odată cu fondul, cât și în cazul ridicării acesteia de către participanții la proces la etapa dezbaterilor, trebuie stipulat în lege dreptul instanței de a pronunța o încheiere la această etapă, care în cazul admiterii excepției va pune capăt procesului. La fel, ar fi binevenită o modificare și a art.169 CPC RM, astfel încât prevederile acestei norme să fie completate cu temeuri de refuz în primire a cererii de chemare în judecată, printre care să fie și existența unei încheieri irevocabile de respingere a acțiunii ca tardive.

Deși nu se indică direct, din textul normei art.186¹ CPC RM, privit prin prisma art.113 CPC RM, este lesne de înțeles că faza judiciară de pregătire a cauzei pentru dezbateri este etapa la care se poate înainta excepția sub sancțiunea decăderii; or, dreptul de a efectua actul de procedură încetează odată cu expirarea termenului prevăzut de lege sau stabilit de instanță.

Trebuie de menționat că partea care a pierdut justificat termenul poate cere prelungirea în conformitate cu art.115 CPC RM, fie repunerea potrivit art.116 CPC RM. La prima vedere se creează o aparență că termenul în interiorul căruia se ridică excepția de tardivitate este unul stabilit de lege. Totuși, o analiză asupra acestui fapt indică că instanța de judecată este cea care, prin încheierea sa, fixează durata acestui termen, întinderea lui în timp; prin urmare, considerăm că acest termen este unul judiciar.

Atunci când ne referim la omiterea termenelor procedurale stabilite de instanța de judecată, Codul de procedură civilă ne direcționează la norma art.115, care prevede că, la cererea părților, instanța de judecată poate prelungi termenul de procedură stabilit de instanță. Termenul de procedură stabilit de lege nu poate fi prelungit, fiind aplicabil art.116.

În cazul solicitărilor de prelungire a termenului stabilit de instanță pentru ridicarea excepției de tardivitate, când cererea de prelungire a fost depusă până la expirarea acestui termen, adică dacă prelungirea se solicită în interiorul termenului acordat inițial, lucrurile sunt clare. Instanța decide de a prelungi sau nu termenul în temeiul art.115 CPC RM, în dependență de faptul dacă va califica ca întemeiată sau nu această cerere. Situația este mai dificilă în cazurile în care termenul stabilit de instanță a expirat, întrucât nu este tocmai clar: trebuie solicitată repunerea în termen sau prelungirea?

Dificultățile sunt create de însăși formularea ambiguă a prevederilor art.115 și 116 CPC RM, care sunt lipsite de claritate în ceea ce ține de delimitarea între prelungirea termenului de procedură și repunere, când se solicită prelungirea și când repunerea. Textul legal nu oferă răspuns dacă termenele expirate care au fost fixate de instanță se prelungesc sau se repun. Aceste formulări imprecise permit interpretarea diferențiată a legii, justițiabilii fiind puși în dificultate de a alege corect valorificarea instituției potrivite pentru situația sa, la caz – prelungirea sau repunerea în termenul de ridicare a excepției. Imperfecțiunile legale în reglementarea instituției prelungirii și repunerii pot fi înlăturate doar de legiuitorul moldav. Suntem de părere că prelungirea termenului judiciar trebuie să opereze doar înainte de expirarea termenului pentru care se solicită prelungirea; dacă termenul a expirat, poate fi solicitată repunerea în termen, atât pentru termenele legale, cât și pentru cele judiciare.

Ne referim la prelungire sau repunere, dacă vorbim de situația în care partea a fost legal citată, a cunoscut despre proces, nu s-a prezentat și nu a comunicat motivele neprezentării, a venit pentru prima dată în proces la etapa dezbaterilor, prezintă probe justificative care dovedesc imposibilitatea de a se prezenta în proces, precum îmbolnăvirea, spitalizarea sa și altele. În acest caz, la cererea părții, instanța trebuie să-i ofere acesteia dreptul să exercite actul procedural și să înainteze excepția de tardivitate.

Prelungirea termenului sau repunerea nu este un scop în sine, ele sunt simple vehicule procedurale pentru ca partea să poată exercita actul procedural care reprezintă, de fapt, scopul cererii sale, act condiționat de un termen imperativ și pe care partea nu l-a putut valorifica în acest termen independent de culpa sa [13, p.2]. Abstracția de la situația faptică probată de parte, neglijarea de instanță a argumentelor de prelungire sau repunere în termen ar constitui pentru parte o sarcină exorbitantă, de natură să-i limiteze liberul acces la justiție.

În concluzie, este oportun de menționat că dispozițiile legale aferente materiei excepției de tardivitate sunt susceptibile unor interpretări divergente în practica jurisprudențială, considerent din care se pretează unor îmbunătățiri, inclusiv cele care au fost sugerate în acest articol.

Regulile de procedură civilă au scopul de a asigura o bună administrare a justiției și, în special, o bună desfășurare a procesului. Ridicarea excepției de tardivitate, admiterea sau respingerea, decăderea din acest drept, excepțiile de la regulă, împuternicirile instanței de judecată la examinarea acestei neconformități procesuale trebuie să aibă o reglementare clară, tocmai pentru a nu provoca insecuritate juridică. Totuși, legiferarea regulilor de procedură care asigură celeritatea procesului nu ar trebui să prevaleze față de principiile dreptului la un proces echitabil și contradictoriu.

Excepția de tardivitate pune probleme esențiale în fața instanței, cu un impact sporit pentru părțile în proces. Lipsa unei interpretări armonioase și aplicarea divergentă de către instanțele de judecată a normei care reglementează excepția de tardivitate sunt de natură să conducă la încălcarea dispozițiilor art.6 par. 1 din Convenție – dreptul la un proces echitabil. Capabil să ofere soluții la problematica reliefată în acest articol este în mod exclusiv legiuitorul, care cu precădere urmează să analizeze posibilitatea modificării textului legal referitor la momentul invocării și la împuternicirile instanței pentru examinarea excepției de tardivitate.

Referințe:

1. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.17 din 05 aprilie 2018. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.142–48.
2. CIOBANU, V.M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol.II. București: Național, 1997, p.114.
3. BLEOANCĂ, A., DIMITRIU, A., IACUBA, A., PARASCHIV, R. *Cartea de excepții în procedura civilă*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2018, p.2. ISBN 978-606-18-0761-1
4. BELEI, E., BALAN, P., CLIMA, Ig. ș.a. *Comentarii la modificarea și completarea Codului de procedură civilă*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/1570/cpc-comentarii-la-modificarea-si-completarea-codului-de-procedura-civila.html> [Accesat: 02.10.2021]
5. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, art.661.
6. LEȘANU, T. *Excepții relative de procedură civilă și administrativă – între textul legii versus jurisprudență*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/8157/exceptii-relative-de-procedura-civila-si-administrativa-intre-textul-legii-versus-jurisprudenta.html> [Accesat: 02.10.2021]
7. Codul administrativ al Republicii Moldova nr.116 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.309-320.
8. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. DCC82/2020 din 06.07.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.221-225.
9. Decizia Curții de Apel Chișinău, nr.2r-2316/19 din 26.11.2019. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a817da32-71f5-4f30-bbdd-e8b05e6fbf30 [Accesat: 02.10.2021]
10. Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă. Republicată în: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 2012, nr.545.
11. CIOBANU, V.M., MARIAN, N. *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*. Vol.I, art.1-526. Ed. a 2-a. București: Universul Juridic, 2016, p.836-837. ISBN 978-606-673-696-1
12. Decizia Curții Constituționale a României nr.782 din 01 iulie 2008. În: *Monitorul Oficial al României*, 2008, nr.566.
13. BLEOANCĂ, A., DIMITRIU, A., IACUBA, A., PARASCHIV, R. *Op. cit.*, p.2.

Date despre autor:

Vasile JOSAN, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: vasile.josan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7375-395X

Prezentat la 18.10.2021